Orta Asya'da Göç ve Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri

Assoc. Prof. Dr. Füsun Çelebi (Bayburt University, Turkey)

Ph.D. Candidate Atakan Durmaz (Bayburt University, Turkey)

Immigration in Central Asia and its Effects on the Labor Market

Abstract

Many Central Asian countries declaring their independence after the splitting of the Soviet Union, cannot meet the economical and social needs of their citizens by falling much behind of the era in terms of industry despite the natural wealth they have. In addition to all these, the problems in the ruling class and the chaos environment have resulted in the immigration of many people to alternative living spaces. These immigrations have affected labor market both positively and negatively besides the social life. The labor demand increased by the entrance of the immigrants into the market has affected the employee wages and also this situation has affected the life standards of the citizens. In this study, the immigration that took place in the countries established after the splitting of the Soviet Union, forming one of the two poles of the world before the cold war, and the effects of this immigration on the labor market have been analyzed considering previous studies on the subject. The studies carried out on this subject have yielded various results according to the area in which it's carried out, the time interval it includes, and the period's structure. For this reason, the points of views on the subject are compared by making a long literature review.

JEL codes: J01, F22

1 Giriş

Yüzyıllardır insanoğlu çeşitli nedenlerden ötürü doğduğu topraklardan başka topraklara göç etmek zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk kimi zaman egemen güçlerin baskısı sonucu olurken, kimi zamanda açlık, kıtlık, ekonomik etkenler gibi nedenlerden kaynaklanmıştır.

Ekonomik nedenlere dayanan göçler, genellikle daha iyi yaşam şartlarında hayatını devam ettirmek ve daha iyi kazanç elde etmek isteyen insan gruplarının doğdukları yerleri terk ederek daha gelişmiş ülkelere yönelmeleri biçiminde gerçekleşmektedir. Bu göçlerin doğdukları ülkelerin ekonomilerine etkisi olduğu kadar göç ettikleri ülkelerin ekonomisine de hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Olumsuz etkilerin başında da özellikle vasıfsız göçmen iş gücünün geldikleri ülkenin emek piyasasında arz fazlası yaratması sonucunda ücretler üzerinde yaptığı etki sayılabilir. Ancak göçmen işgücünün maliyetler üzerinde yapabileceği azaltıcı etki de göz ardı edilmemesi gereken olumlu etkilerinin başında gelmektedir.

Göçmenlerin sadece göç ettikleri ülkelerin ekonomilerine değil, aynı zamanda da doğdukları ülkelerin ekonomilerine de bir takım etkileri söz konusudur. Bu etkilerin başında da vasıfsız işgücünün göç etmesi sonucunda işsizlik oranlarında meydana gelen azalma gelmektedir. Bunun yanı sıra yurt dışında yaşayan göçmenlerin ülkelere göndermiş oldukları döviz gelirleri de birçok ülke açısından önemli bir dış kaynak olarak görülmektedir.

Bu çalışmada göçün Orta Asya'da özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan devletlerin emek piyasası üzerindeki etkileri gözler önüne serilmeye çalışılacaktır. Çalışmada öncelikle uluslar arası göç kavramı ve uluslar arası göçün emek piyasası üzerine etkileri irdelenecek sonra da göçün Orta Asya devletleri üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

2 Uluslararası Göç

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra gerek ulusal ve gerekse uluslararası göç akımlarında yaşanan artış, akademik çalışmaların bu alanda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bireylerin tek tek veya grup halinde göç etmesinde farklı etkenlerin etkisi söz konusudur. Bu bağlamda göçü kısaca, ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi şeklinde tanımlamak mümkündür (Şahin, 2001). Daha kapsamlı olarak düşünüldüğünde ise göç, çalışmak ve kendine daha iyi bir yaşam sağlamak amacıyla, insanların bulundukları yerleri terk ederek başka yerlere kesin ya da geçici olarak yerleşmesidir (Öngör, 1980).

Göç hareketleri gönüllü veya zorunlu bir biçimde meydana gelmektedir. Ancak tarihi olaylara bakıldığında kitlesel anlamda göçlerin çoğunlukla zorunlu nedenlere bağlı olarak gerçekleştiği görülmektedir. 4. yüzyılın ortalarında Çin'in egemenliğinden kurtulmak için batıya doğru hareket eden Hunların Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesi sonucunda, daha önce bu bölgede yaşayan Cermen kavimlerinin bölgeden ayrılarak Avrupa kıtasını yıllarca istila etmesine ve bugünkü Avrupa devletlerinin temellerinin atılmasını sağlayan Kavimler Göçü, tarihte bilinen ilk büyük kitlesel göç hareketidir (Kınık, 2010). Farklı bölgeler arasında gerçekleşen kitlesel göçler, yeni kentlerin ve devletlerin kurulmasına neden olurken, kıtalar arası göç ise Amerika'nın keşfi ile denizaşırı bir

boyut kazanmıştır (Aksoy, 2012). 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da yaşayan birçok insan kitleler halinde okyanus ötesindeki Amerika kıtasına göç etmiş ve buraya yerleşmiştir. Bu göç hareketinin arkasında ekonomik etkenler itici güç olarak bulunmaktadır. Yeni kıtadaki geniş topraklardaki tarım yapma olanağı ve deniz aşırı ticaretin gelişmesi insanların kitleler halinde bu kıtaya yerleşmelerine neden olmuştur. Bu durumun yanı sıra, 15. ve 18. yüzyıllarda Afrika’dan yaklaşık 15 milyon insan köle olarak çalıştırılmak üzere Amerika kıtasına taşınmış; 19. yüzyılda milyonlarca insan Çin ve Hindistan’dan Avrupa’ya ve Amerika’ya sözleşmeli işçi olarak göç etmiş; 20. yüzyılda meydana gelen iki büyük dünya savaşı sonucunda milyonlarca insan yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır (Giddens, 2010).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tekrar inşa edilmeye başlayan Avrupa ülkeleri, ihtiyaç duyulan işgücü talebini karşılamak için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göç kabul etmeye başlamışlardır. Ekonomik etkenlere dayanan bu göç akımı insanların arzuları doğrultusunda gerçekleştiğinden gönüllülük esasına dayandığını söylemek mümkündür.

Uluslar arası göçü tetikleyen etkenlere yönelik hakim görüş, insanların daha yüksek gelir elde etmek ve daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere göç ettikleri gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu, 2009). Ancak bu hakim görüş giderek değişmeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik faaliyetlerini dünyanın farklı bölgelerine yaymaya başlamalarıyla birlikte gelişmiş ülkelere az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelere doğru da bir göç akımı söz konusu olmuştur. Genel olarak uluslararası göç, altı kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar (de Tapia, 2002);

- Sürekli yerleşenler,
- Sürekli sözleşmeli işçiler,
- Sürekli profesyonel çalışanlar,
- Gizli ya da yasadışı çalışanlar,
- Sığınmacılar,
- Mültecilerdir.

Birleşmiş Milletlere göre uluslararası göçten bahsedilebilmesi için, ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamaya başlayan kişinin bir yıldan daha fazla ülkesi dışında yaşamaya gerektiği belirtilmektedir (Gençler, 2004). Ekonomik etkenler, insanları doğdukları yerlerden başka yerlerde yaşamaya iten önemli bir etken olmasına karşın tek etken değildir. Ekonomik etkenler dışında da pek çok etken söz konusudur. Bu etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

Ekonomik kaynaklı göç: İnsanların daha iyi bir iş, daha fazla gelir ve bunlara bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göç olaylarıdır.

İklim kaynaklı göç: İnsanların iklim koşullarından ve doğa olaylarından kaynaklanan göç hareketleridir. Kuraklık, kıtlık doğal afetler gibi olayların insanların yer değiştirmelerinde önemli bir itici güç oluşturmaktadır.

Siyasi kaynaklı göç: Ülkeler arasındaki siyasal farklılıklar savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit edici etkenlerin yol açtığı göçlerdir. Bu tür göçler ülkeler arasında olduğu gibi, bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden de kaynaklanabilir.

Eğitim kaynaklı göç: İnsanların eğitim amacıyla belirli bir süreliğine gerçekleştirdikleri göç olayıdır. Eğitim hayatının bitiminin ardından geriye doğru bir göç gerçekleşeceği gibi eğitim alınan ülkede çalışma hayatının başlaması hasebiyle yerleşik olarak kalınmaya devam edilmesi de söz konusu olabilir.

Beyin göçü: Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin iyi eğitim görmüş, nitelikli, alanında uzmanlaşmış bireylerinin daha iyi çalışma koşullarına, daha iyi bir statüye ve daha iyi bir gelir düzeyine sahip olmak amacıyla başka bir ülkeye yerleşmesidir.

Emekli göçü: Diğer göç türlerinden farklı motivasyonlar içeren uluslararası emekli göçü, ağırlıklı olarak zengin olan Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupalıların, ülkelerinde emekli olduktan sonra yaşamlarının geri kalanını geçirmek için Güney Amerika ya da Güney Avrupa sahillerine olan göçünü ifade etmektedir (Balkır vd., 2008).

Göç çalışmaları içinde uluslararası göçün nedenlerine yönelik çeşitli kuramlar geliştirilmiştir [Örn; Lee (1966), Wallerstein (1974)]. Ancak yapılan çalışmalar, çağdaş göç tek bir kurama bağlanamayacağını, tek bir bakış açısıyla açıklanamayacağını kabul etmektedir (Massey vd., 1993). Küreselleşme, ülkeler arasındaki göç ilişkisinin farklı boyutlardan değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

3 Uluslar arası Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri

Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu çalışmalara göre; Dünya nüfusunun yaklaşık %3’ü olan 175 milyondan fazla insan doğduğu yerin dışında yaşamaktadır (Borjas, 2006). Başta ABD, Kanada ve Avustralya olmak üzere birçok gelişmiş ülke bu göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ev sahipliği yaptığı göçmen nüfus son derece büyük rakamlara ulaşmıştır. Fransa nüfusunun yaklaşık %11’i, Almanya nüfusunun %9’u, İsviçre nüfusunun %11’i ve Birleşik Krallık nüfusunun %7’si yabancı doğumlulardan oluşmaktadır. Bu büyük

göçmen grupları bulundukları ülkelerin gerek toplumsal yapıları ve gerekse ekonomik yapıları üzerine önemli etkiler yaratmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde ev sahibi ülkenin vatandaşları ile göçmenler arasında kültürel farklılıklardan ve ekonomik etkenlerden kaynaklanan önemli çatışmalar gözlemlenmektedir.

Göçmenlerin ev sahibi ülkelerin emek piyasası üzerine yapmış oldukları etkiler birçok akademisyenin üzerinde çalıştığı önemli bir konu olmuştur. Ancak genel kanının aksine, ABD’de ve Avrupa’nın birçok ülkesinde yapılan çalışmalar neticesinde göçün yerleşik çalışanların iş bulmalarına veya ücretlerine herhangi bir etkisinin söz konusu olmadığı veya çok az bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur (Dustman vd., 2005). Ancak göçün etkisini daha ayrıntı olarak inceleyen çalışmalara bakıldığında, göçün emek piyasasına olan etkisinin göç eden grup içindeki kalifiye işçi durumuna ve emek piyasasının yapısına göre değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır.

Docquier vd. (2011)’de yapmış oldukları çalışmada, OECD ülkelerine yapılan göçün dünyanın geri kalan ülkelerinden daha fazla olduğu ve son 20 yılda önemli bir artışın gerçekleştiği ortaya konulmuştur. 2009 yılında OECD ülkelerinin toplam nüfusunun %10’unun yabancı bir ülke doğumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak yapılan bu çalışmada sanılanın aksine, OECD ülkelerindeki göç hareketinin büyük bir kısmının bir OECD ülkesinden başka bir OECD ülkesine doğru olduğu ve göçmen grup içindeki yüksek okul mezunu işçilerin oranının göç edilen ülkedeki yüksek okul mezunu işçilerin oranından daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla OECD ülkelerine göçün beyin göçü şeklinde olduğu söylenebilir. OECD ülkelerine göç edenlerin genellikle kalifiye işçiler olması nedeniyle bu böyleye yapılan göçün o ülkenin vatandaşı olan vasıfsız işçilerin iş bulmasını ve ücretlerini olumsuz şekilde etkilemesine karşın vasıflı işçiler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı yapılan çalışmada ortaya konulmuştur.

4 Orta Asya’da Göçün Yapısı ve Emek Göçünün İstihdam Piyasasına Etkisi

Orta Asya ülkelerinin nüfusu, Sovyetler Birliği’nin dağılımı ve yeni on beş devletin doğuşuna bağlı olarak farklı bir yapılanma içerisine girmiştir. Başlangıçta bu dağılım sonucunda politik ve etnik çatışmalar nedeniyle göç etme eğilimi artarken, sonrasında ekonomik sebepler daha ön plana çıkmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği sonrası, beş farklı dönem olarak göçün yapısını incelediğimizde, bölge vatandaşlarının farklı yerlere yönelişlerinin sebepleri ortaya çıkmaktadır. İlk aşamada, (1991-1992) nüfus hareketliliği 1980’li yılların sonlarında olduğu gibi aynı seviyede devam etmiş, ayrımcılık ve etnik bazlı çatışmalar çerçevesinde şekillenmiştir. Göç sürecinin ikinci aşamasında ise (1993-1995) politik ve etnik faktörler hâkimiyetini devam ettirmiş; etnik Kazak göçmenlerin yaklaşık %57’lik bir bölümünü yeni bağımsızlığını kazanmış ülkeler oluştururken, geri kalanını ise Mongolya meydana getirmiştir (Korobkov,2007). Üçüncü aşamada, (1996-1999) politik faktörler önemini yitirmekle beraber, sosyal ve ekonomik faktörler bölge vatandaşlarının yer değişimlerini hızlandırmıştır. Bu dönemde, Rusya’nın, Ukrayna, Belarus ve Moldova’dan aldığı göçmen sayısı azalırken, Azerbaycan ve Merkezi Asya’da hem kalıcı hem de geçici emek göçünde artış olduğu söylenebilmektedir. Aynı zamanda, artan bürokratik yapılanma, ulusal kanunların etkisi ve göçmenlere karşı olan negatif düşünceler göç etme eğiliminin yavaşlamasına neden olmuştur. Dördüncü (2000-2005) aşamada göçmen politikasının yasal altyapısı oluşturulmaya çalışılmakla beraber, 2005 sonrası olan beşinci aşamada ise geçici durumda olan göçmenlerin kalıcı hale getirilmesi ve yasal olmayan emek göçüne karşılık işverenlerin cezalandırıldığı bir süreci içermektedir (Korobkov,2007).

Şekil 1: 1992-2010 Yılları Arasında Rusya’nın Göç Sayısındaki Artış (Bin)

Yukarıdaki Şekil 1’de Rusya’nın 1992-2010 yılları arasındaki göç sayısındaki artış oranları gösterilmektedir. Ülkenin dağılımından sonra en yüksek göç artışı 1994’de yaşanmakla beraber, sonraki yıllarda göç eden kişi sayısının azaldığı 2003 yılında en düşük seviyeye ulaştığı görülmektedir. 2003 yılından sonra göç sayısı, göçmenlerin yasal denetimlere bağlı olarak 1990’lı yıllara göre daha az artış gösterdiği, 2010 yılı itibariyle tekrar azalma sürecine girerek 200 bininde altında bir seviyeye ulaştığı görülmektedir.

	1997	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Azerbaycan	29878	14906	4600	8900	20968	23331	22874	14500
Ermenistan	19123	15951	7581	12949	30751	35216	35753	19890
Beyaz Rusya	17575	10274	6797	5619	6030	5865	5517	4894
Kazakistan	235903	124903	51945	38606	40258	39964	38830	27862
Kırgızistan	13752	15536	15592	15669	24731	24014	23265	20901
Moldova	13750	11652	6569	8649	14090	15519	16433	11814
Tacikistan	23053	11043	4717	6523	17309	20717	27028	18188
Türkmenistan	16501	6738	4104	4089	4846	3962	3336	2283
Özbekistan	39620	40810	30436	37126	52802	43518	42539	24100
Ukrayna	138231	74748	30760	32721	51492	49064	45920	27508
Toplam	547386	326561	163101	170851	263277	261170	261495	171940

Tablo 1: 1997-2010 Yılları Arasında Göç Edenlerin Ülke Yapılarına Göre Dağılımı

Göç edenlerin 1992-2010 yılları arasında ülkelere göre baktığımızda, 1997 yılı itibarıyla 547.386 göç eden kişi olduğu, bu göç edenlerin de %43'ünü Kazakistan, %25'ini Ukrayna oluştururken, geri kalanını Özbekistan, Azerbaycan, Tacikistan meydana getirmektedir. Kazakistan'da özellikle Kazak dilinin hâkim olmaya başlaması, Kazakların politik ve ekonomik söz sahibi olması ve zayıf ekonomik yapıya bağlı olarak göç eden kişi sayısının artış gösterdiği söylenebilmektedir (Weiner,1997) 1997 yılından sonra Kazakistan'dan Rusya'ya göç eden kişi sayısı azalmış, 2010 yılı itibarıyla 27.862 kişiye düşmüştür. Bunun nedeni ise, Rusya'da ekonomik yapıda meydana gelen düşüşe rağmen, Kazakistan ekonomisinde meydana gelen gelişmelerdir. (Salt,2005). Aynı şekilde, Ukrayna'nın yakın komşusuna göç eden kişi sayısı 2007 yılına kadar düşüş göstermiş, 2007 yılında tekrar artış göstermesine rağmen, 2007 yılından sonra tekrar azalma eğilimine girmiştir. Ukrayna'daki göçmenler sadece Rusya değil; Doğu Avrupa, Almanya ve İsrail'de göç etmekle beraber, Ukrayna ekonomisinin durumuna bağlı olarak farklı yerlere yerleşme eğilimini taşımaktadır (Rybakovsky ve Ryazantsev,2005). Kırgızistan'da askeri etnik çatışmalar, Rus nüfusun ve Rusçanın etkinliğinin azalması gibi etkenler göç sürecin etkilemiş,1997-2007 yılları arasında artış göstermiş, 2010 yılında bölge ülkeleri içerisinde Rusya'ya en fazla göç veren dördüncü ülke olmuştur. Kırgızistan'dan göç eden kişiler yüksek nitelikli kişiler olup, aynı zamanda ekonomik olarak aktif nüfusun ve ülkenin endüstriyel, taşıma, inşaat sektöründe çalışan kaliteli işgücünün azalmasına neden olmuştur (Ergeshbayev, 2006) Özbekistan'dan Rusya'ya göç eden kişi sayısı dalgalı bir seyir izlemekle beraber 2010 yılı itibarıyla 24.100 olarak gerçekleşmiştir. Kazakistan ve Rusya'daki ekonomik büyümesinin sonucunda, Tacikistan ve Özbekistan'dan göç eden kişi sayısında inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2007 yılında artış meydana geldiği ekonomik krizin etkisine bağlı olarak azaldığı söylenebilmektedir (Abdullaev, 2008).

4.1 Orta Asya'da Emek Göçünün Yapısı ve Emek Piyasasına Etkisi

Orta Asya Ülkelerinde piyasa mekanizmasına geçişle birlikte, hayat standartlarının düşmesi ve işsizliğin artması kişileri farklı ülkelerde alternatif gelir elde etmeye yöneltmiştir. Dolayısıyla bu durum emek göçünün hızlanmasına neden olmuştur (Korobkov ve Zaionnchikovskaia,2004). Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Azerbaycan, Gürcistan, Kırgızistan, Ermenistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan ve Ukrayna vize alma sorunu olmadan çalışma izni elde ederek Rusya'da çalışmaya başlamıştır. Çalışanların büyük bir bölümünü erkekler oluşturmakla beraber, onların da büyük bir bölümü inşaat, hizmetler, ticaret ve tarım sektöründe faaliyet göstermiştir (http://www.ios-regensburg.de/fileadmin/doc/ios_db/Remittances_CIS12_2004-2008.pdf).

Tablo 2'de görüldüğü gibi işçi döviz girişlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki payının en yüksek olduğu ülkeler %31 ile Tacikistan olup, onu sırasıyla Moldova ve Kırgızistan izlemektedir. Tacikistan'da iç savaş nedeniyle eğitim imkânlarının yarım kalması, nüfusun büyük bir bölümünün tarım sektöründe çalışması ve ortalama ücretlerin düşük olması ve niteliklerinin yetersiz olmasına bağlı olarak göç etme eğiliminin arttığı söylenebilmektedir (Marat,2009) Moldova'da kişilerin göç etme eğilimi üç şekilde kendini göstermiştir. Birinci aşamada ekonomik ve ticari amaçlı olup, 1997 sonrası ikinci aşamada Rusya'daki ekonomik krizin etkilerine bağlı olarak yoksulluğun artması önemli bir etken olmuştur. 2007 sonrası dönemde de aynı şekilde yabancı işgücü piyasası içerisinde Moldovyalıların payı devam ettiği ve 2009 hariç işçi döviz gelirlerinin arttığı bir dönemi göstermektedir (<http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/WBMoldovaReport.pdf>). Kırgızistan'da da yıllar itibarıyla işçi dövizlerinin 2009 yılı hariç artmakta olduğu, Kazakistan ve Rusya'daki ekonomik krizin etkisine bağlı olarak her iki ülkenin istihdam edilecek kişilere kota uygulaması, 2009 yılı itibarıyla işçi dövizlerinin azaldığını göstermektedir (http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/nsc/projects/templar/publications/cg_central_asia_migrants_and_the_economic_crisis_in_pdf.pdf). Çıkan işçi dövizlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payının en fazla olduğu ülke aynı şekilde %15,2 ile Tacikistan olurken, Kırgızistan'ın payı %6,2 olarak gerçekleşmiştir. Kırgızistan'dan Tacikistan'a, Özbekistan'a ve buradan Rusya ve Kazakistan'a geçiş yapanlara göre çıkan işçi dövizlerinin şekillendiği belirtilebilmektedir (Collins,2006).

Havale Girişleri Milyon USD	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011e	GSYİH 'nın % 2010
Azerbaycan	..	54	57	104	182	171	228	693	813	1.287	1.554	1.274	1.432	1.885	2,5
Ermenistan	136	95	87	94	131	168	435	498	658	846	1.062	769	996	1.254	8,8
Beyaz Rusya	295	209	139	149	140	222	257	255	340	354	680	589	589	722	1
Kazakistan	60	64	122	171	205	148	166	178	186	223	192	261	291	270	0,2
Kırgızistan	3	18	9	11	37	78	189	322	481	715	1.232	992	1.275	1.500	20,8
Moldova	20	112	179	243	324	487	705	920	1.182	1.498	1.897	1.211	1.392	1.562	23,2
Tacikistan	..	..	..	..	79	146	252	467	1.019	1.691	2.544	1.748	2.254	2.680	31
Türkmenistan	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Özbekistan	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Ukrayna	12	18	33	141	209	330	411	595	829	4.503	5.769	5.073	5.607	6.619	3,9
Havale Çıktıları Milyon USD															
Azerbaycan	19	77	101	142	235	169	200	269	301	435	593	652	961	..	1,9
Ermenistan	5	12	5	21	24	27	138	152	154	176	185	145	157	..	1,8
Beyaz Rusya	141	97	58	77	68	65	82	95	93	109	141	112	104	..	0,2
Kazakistan	522	356	440	487	594	802	1.354	2.000	3.033	4.303	3.559	3.058	3.020	..	2
Kırgızistan	29	51	45	55	57	55	83	125	150	220	196	188	297	..	6,2
Moldova	20	25	46	59	57	67	67	68	86	87	115	104	117	..	2,2
Tacikistan	..	..	..	..	13	64	119	145	395	184	199	124	856	..	15,2
Türkmenistan	4	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Özbekistan	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Ukrayna	4	3	10	5	15	29	20	34	30	42	54	25	24	..	0

Tablo 2: 1997-2011 Yılları Arasında Merkezi Asya Ülkelerinde İşçi Dövizî Giriş ve Çıkışları

	1994	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2008
Rusya	110	108	79	111	139	179	234	305	391	718
Azerbaycan	13	44	49.5	55.8	64.9	78.8	101.2	130.8	166.8	317
Ermenistan	6	36	42.1	44.1	47.7	60.1	81.4	113.7	149.8	293
Beyaz Rusya	27	106	73.6	86.6	104	120	160	215	271	396
Kazakistan	48	119	101	117.9	132	154	208	256	323	485
Kırgızistan	22	40	25,7	39	35	43	52	63	81	137
Moldova	26	47	32	42	51	63	89	104	129	245
Tacikistan	16	12	8,5	9	11	14	20	26	35	63
Türkmenistan	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Özbekistan	27	47	..	39	39	41	52	..	..	..
Ukrayna	45	63	42	57	70	86	110	157	206	356

Tablo 3: 1994-2008 Yılları Arasında Ortalama Ücret ve Maaşlar(Dolar)

Yukarıdaki Tablo 3'e göre Rusya'nın ortalama ücretlerinin 1998 kriz dönemi hariç artış göstermeye devam etmiş ve 2008 yılı itibarıyla 718 dolar seviyesine ulaşmıştır. Aynı şekilde Kazakistan'da da ortalama ücretler diğer ülkelere daha yüksek bir seviyede olup 2000 yılı hariç artma eğilimindedir. Kazakistan'ın dışında ücretlerin fazla olduğu ülkeler Ukrayna, Beyaz Rusya ve Azerbaycan olup, onu Ermenistan ve Moldova izlemektedir. Ücretlerin en düşük olduğu ülkeler ise, Kırgızistan ile Tacikistan'dır. İşçi döviz gelirlerinin yüksek oluşu kişilerin ücretin daha yüksek olduğu ülkelere, yaşam standartlarını iyileştirmek için göç etmeleri sonucunu ortaya koymaktadır. 2012 yılının Ocak ayı itibarıyla Rusya'da ortalama ücretlerin 795 dolar ve Kazakistan'da 630 dolar olurken, Tacikistan'da 110 dolar seviyelerinde olacağı tahmin edilmiştir (<http://news.am/eng/news/101025.html>). Petrol fiyatlarındaki artışa ve ekonomik yapıdaki iyileşmeye bağlı olarak Rusya'nın ekonomisinin büyüyeceği ve işçi dövizlerinin artacağı belirtilebilmektedir. Yapılan öngörülere göre de 2012 yılı itibarıyla Avrupa ve Merkezi Asya'dan işçi dövizî akışının 2011 yılındaki %6,5'dan 10,4 yükseleceği tahmin edilmektedir.

5 Sonuç

Amerika Birleşik Devletlerinden sonra ikinci en büyük göç alan ülke Rusya'nın dağılımından sonra başlangıçta Rus kökenli ve Rusça konuşanların etnik kökene dayalı göç etme eğilimleri artarken, ülkelerin ekonomik yapılarında bozulmaya bağlı olarak göçün yapısı değişmiştir. Bölge ülkeleri içerisinde Tacikistan, Kırgızistan'da ve Azerbaycan- Ermenistan bölgesinde iç savaş nedeniyle kişilerin aldıkları eğitimin yarım kalmasına ve nitelikli eğitim alamamalarına yol açmıştır. Aynı zamanda bu süreçte piyasa ekonomisine geçişle birlikte yeni düzenlemelerin yapılması ve aldıkları eğitime yönelik iş bulamamaları yeni gelir arayışlarına sürüklemiştir. Dolayısıyla, ilk zamanlarda yakın komşulara göç süreci başlamış, zamanla Avrupa ülkeleri, İsrail ve Amerika'ya doğru bu akım devam etmiştir. Bölge vatandaşlarının daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak ve daha iyi koşullarda yaşamak amacıyla ortalama ücretlerin daha yüksek olduğu bölgelere göç ettiği, özellikle

Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan'daki kişilerin Kazakistan'a ve Rusya'ya yöneldikleri söylenebilmektedir. Aynı zamanda gönderilen işçi dövizlerinin Tacikistan, Kırgızistan ve Moldova'nın Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının önemli bir bölümünü oluşturması ve çoğunlukla ihracat ile doğrudan yabancı yatırımlarından daha fazla olması göçmen gelirlerinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Rusya'nın eski hâkim olduğu bölgelere vize kolaylığı sağlamasıyla beraber, emek göçü yoğun bir şekilde artmış ve işçi döviz çıkışında önder ülke haline gelmiştir. İnşaat, hizmetler, ticaret sektöründe aktif rol oynayan emek göçünün ortalama ücretler doğrultusunda 1990'lar seviyesinde olmasa da yükseleceği belirtilebilmektedir. Bölgede ön plana çıkan Rusya ve Kazakistan'ın petrol fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olarak ekonomik büyümelerini devam ettirmeleri, göç aldıkları Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan açısından önemli olacağı ve göç eden kişi sayısının artacağı söylenebilmektedir. Dolayısıyla yaşanan ekonomik kriz sonucunda ülkelerin mevcut istihdam piyasasına sınırlama getirmesine ve bu işçi gelirlerinin azalmasına neden olacaktır.

Yeni dönemde Rusya önemini korumakla beraber, göç akımları nitelikli işgücünün fakir ülkelerde çalışmak yerine emek kıtlığının olduğu gelişmiş ülkelere kayacağı bir yapılanma içerisine gireceği söylenebilmektedir. Bunun dışında ekonomik yapıda meydana gelen ılımlı gelişmelerin, Sovyetler Birliği'nin dağılımından sonra etnik ve politik kökene dayalı göç sürecinde, ekonomik, sosyal şartların daha baskın olmasına neden olacağı vurgulanabilmektedir.

Kaynakça

- ABAZOV, Rafis 2009. Current Trends in Migration in The Common Wealth of Independent States, Human Development Research Paper, http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_36.pdf
- AKSOY, Zeynep 2012. "Uluslar arası göç ve Kùltürlerarası İletişim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- BALKIRI, Canan, Karaman, Z.Toprak, Kırkulak, Berna 2008. "Yabancı Emekli Göçünün Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Antalya ve Çevresi Üzerine Ampirik Bir Çalışma", *Uluslararası Emekli Göçünün Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Antalya Örneği*, Der. Canan Balkırı, Antalya, s. 8-38.
- BORJAS, George 2006, "The Impact of Immigration on The Labor Market" , http://www.jvi.org/fileadmin/jvi_files/Warsaw_Conference/Papers_and_Presentations/Borjas_paper.pdf.
- COLLINS, Kathleen 2006, **The Logic of Clan Politics in Central Asia**, Cambridge University Press
- DE TAPIA, Stephane 2003. "New Patters of Irregular Migration to Europe", *Council of Europe Publishing*, http://www.coe.int/t/dg3/migration/documentation/Migration%20management/53000_New_patterns_of_irregular_migration_in_Europe_en.pdf.
- DOCQUIER, Frederic, ÖZDEN, Çağlar, PERİ, Giovanni 2011. "The Labor Market Effect of Immigration and Emigration in OECD Countries", IZA Discussion Paper No. 6258.
- DORNIS, Christian 1997. **Migration in the Russian Federation since the Mid-1980s: Refugees, Immigrants and Emigrants**, ed: Rainer Münz ve Myron Weiner, USA, s.77-117
- DUSTMANN, Christian, FABBRI, Francesca ve PRESTON, Lan 2005. "The Impact of Immigration on the British Labour Market", *The Economic Journal*, 115, F324-F341.
- ERGESHAJEV, Uranbek 2006, Trends and Migration Processes in Kyrgyzstan, Migration Perspectives Eastern Europe and Central Asia ed: Roger Rodriguez Rues, Avusturya, http://src.auca.kg/pdf/Migration_Perspectives_Eastern_Europe_and_Central_Asia.pdf#page=51
- GENÇLER, Ayhan 2004. "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 173-197, <http://iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/461/416>.
- GIDDENS, Anthony. 2010. **Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi**, Sosyoloji Başlangıç Okumaları, Ed. Anthony Giddens, Ankara: Say Yayınları, 522-527.
- International Crisis Group, Central Asia: Migrants and The Economic Crisis, Asia Report, 2010. http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/nsc/projects/templer/publications/cg_central_asia_migrants_and_the_economic_crisis_in_pdf.pdf
- İÇDUYGU, Ahmet 2009. "International Migration and Human Development in Turkey", *UNDP Human Developments Research Paper 2009/52*, http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_52.pdf.
- KINIK, Kerem 2010. "Göç, Sürgün ve İltica", <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1538>.
- KOROKBOV, Andrei V. 2007. Migration Trends in Central Eurasia: Politics versus economics, Communist and Post-Communist Studies Volume 40, Issue 2 ,s.169-189
- KOROKBOV, V. Andrei ve ZAIÖNCHKOVSKAİA, Zhanna A., 2004. "The changes in the migration patterns in the post-Soviet states: the first decade, Communist and Post Communist Studies", Volume 37 Issue 4 s. 481-508

- MARAT, Erica, 2009. "Labour Migration in Central Asia Implications of the Global Economic Crisis", Washington: Central Asia –Caucasus Institute Silk Road Studies Program <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0905migration.pdf>
- MASSEY, Douglas S., ARANGO, Joaquin, HUGO, Graeme, KOUAOUCI, Ali, PELLEGRINO, Adela, ve TAYLOR, EdwardJ. 1993. "Theories of International Migration: Review and Appraisal", Population and Development Review, **19**(3): 54-77.
- MOHAPATRA, Sanket, RATHA, Dilip ve SİLWAL, Ani, 2010. Outlook For Remittance Flows 2011-2012, Migration and Development Brief, World Bank, <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MigrationAndDevelopmentBrief13.pdf>
- ÖNGÖR, Sami 1980. **Coğrafya Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, <http://tdk.terim.gov.tr>.
- RYBAKOVSKY, Leonid ve RYAZANTSEV, Sergey 2005. United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development, Newyork, [http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/](http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/P11Rybakovsky&Ryazantsev.pdf) P11 Rybakovsky&Ryazantsev.pdf
- SALT, John 2005. **Current Trends in International Migration in Europe**, Council of Europe Publishing
- ŞAHİN, Cengiz 2001. "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisi İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", *G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* **21** (2), 57-67, <http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2001/2/2001-2-57-67-5cengizcahin.pdf>.
- World Bank, Strengthening The Link Between Migration and Development, Chisinau, 2010. <http://sitere.soures.worldbank.org/INTECA/Resources/WBMoldovaReport.pdf>
- <http://econ.worldbank.org/>
- <http://eng.24.kg/cis/2008/07/31/5732.html>
- <http://news.am/eng/news/101025.html>
- <http://www.demographia.ru/eng/articles/index.html?idR=71&idArt=1928>
- http://www.gks.ru/bgd/regl/b11_12/IssWWW.exe/stg/d01/05-08.htm
- http://www.ios-regensburg.de/fileadmin/doc/ios_db/Remittances_CIS12_2004-2008.pdf